

KÜRESEL FİNANS KRİZİNE KARŞI KORUMACILIK: BİR GFZT YAKLAŞIMI

İrfan KALAYCI*

ÖZET

ABD’de birkaç emlak bankasının iflasıyla başlayan ve 2008’de küresel bir boyut kazanan finans krizi, pragmatik bir çözüm olarak korumacılık stratejisi ile birlikte dünya ekonomilerini meşgul etti. Bu strateji, “Washington Uzlaşması”na dayalı “yeni liberalizm”e karşı “yeni merkantilist” anlayışı yansıtmaktadır. Bu çalışmada, önce kriz boyunca alınmış korumacı önlemler dünya bölgeleri bağlamında ortaya konulmakta; daha sonra bu önlemlerin güçlü (G) taraflarına, yarattığı olası fırsatlara (F), zayıf (Z) yönlerine ve arz ettiği tehlikelere (T) dikkat çekilerek bir GFZT (SOWT) yaklaşımı sergilenmektedir. Türkiye ve dünya ekonomisi için çıkarılan ‘kriz ve korumacılık dersleri’ bu çerçevede tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küresel finans krizi, liberal dış ticaret, korumacılık, GFZT yaklaşımı.

PROTECTIONISM AGAINST GLOBAL FINANCIAL CRISIS: A SOWT APPROACH

ABSTRACT

The financial crisis, which began with the bankruptcy of a few mortgage banks in the USA and gained a global dimension in 2009, occupied the agenda of world economies together with the strategy of protectionism as a pragmatic solution to it. This strategy reflects a “neo-mercantilist” view based on “Washington Consensus” versus “neo-liberal” view. This study sets forth the protectionist measures taken throughout the crisis in respect of the world regions and implements a SOWT analysis by focusing on the strengths (S), the possible opportunities (O), the weaknesses (W) and the threats (T) of these measures. The lessons learned with respect to “crisis and protectionism” for Turkey and the world economies are discussed within this framework.

Keywords: Global financial crisis, liberal foreign trade, protectionism, SWOT approach.

---

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü.

1. GİRİŞ

ABD’de 2008’de bir dizi emlak (mortgage) bankasının iflas etmesiyle tüm dünyada finansal kriz görülmeye başlandı. Kriz ilk olarak finans sektörü ve onunla iç içe olan reel sektörü ve özellikle dış ticaret şirketlerini olumsuz etkiledi. Bu durum, meşhur 1929 krizi ve daha sonraki ara krizler hatırlanarak liberal kapitalist sistemin geçici bir zaafı olarak nitelendirildi. Akademik çevrelerde krizin devresel-yapısal olduğu konusunda tartışmalar sürerken, hükümetler, G20 zirvelerinde alınan kararlar ışığında, liberal ekonomiden sapmadan, sadece sürdürülebilir bir liberal ekonomi adına korumacı iktisat paketleri oluşturarak krizden çıkmaya çalıştılar.

Krizin kaynağı olan ABD’den krizin yayıldığı Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada “korumacılık”, liberal ekonomiye karşı bir seçenek değil krizden çıkış ve krizin yaralarını sarmak için pragmatik bir çözüm stratejisi olarak ve adeta bir ‘sürü psikolojisi’ içinde benimsendi. Bu strateji, *yeni liberalizme* karşı *yeni merkantilist* anlayışı yansıttı. Ancak bazı iktisatçılar korumacılığa “hortlak” yakıştırması yaparken, bazıları ise bir “acı ilaç” adını verdi. Bu söylemlerin, tartışmalı da olsa, krizin etkilerinin tümüyle bitmediği ekonomilerde halen güncel olduğu ileri sürülebilir.

Korumacılık önlemi, serbest-liberal ticaretin aksine, bir *proaktif ticaret politikası* stratejisidir. *Proaktif*, belirli bir konuda inisiyatifi ele alan demektir ve İngilizce karşılığı ‘*protection*’ olan korumacılığın anlamı ile örtüşmektedir. Korumacılık, genellikle serbest ticaretin zafiyetleri-handikapları ve merkantilizmden beklenen yararlar olmak üzere iki ayak üzerinde yürümektedir.

Bussière, vd. (2010: 24 ve 34), korumacılığın yükselişine ilişkin korkuların dünya ekonomisi için hassas bir döneme denk geldiğini ileri sürmektedir. Haque (1999: 207) ise, gelişen ülkelerde IMF ve Dünya Bankası’nın sıkça propagandasını yaptığı yeni liberal ideolojinin temel esaslarının; müdahaleci-kalkıncı devletlerin yerinin müdahaleci olmayanlara bırakılması, *deregülasyon* ve *özelleştirme* politikaları eşliğinde piyasacı güçlerin genişletilmesi, korumacılığın dışlanarak karşılaştırmalı üstünlüklerle ticaretin yaygınlaştırılması, yabancı yatırımların kolaylaştırılması ve eşitsizliği yaratmak pahasına iktisadi büyüme, vs. olduğunu hatırlatmaktadır.

Öte yandan, Cernat ve Laird’e (2003: 3 ve 6) göre, bölgesel ticari anlaşmalar (BTA), korumacı ticareti ve dolayısıyla ticari gerilemeyi engelleye-

bilir, ayrıca çoklu ticari sistemdeki pürüzleri giderebilir. *Bölgeselcilik*, bölge içi ticaret akışındaki artışı sağlamak üzere çok sayıda BTA gerektirmektedir. Şu anda BTA sayısı WTO üye sayısını aşmıştır. Bhagwati'nin deyiimiyle, uluslararası ticari ilişkiler içinde BTA, bir tür "makarna kasesi" (spaghetti bowl) yani arapsaçına dönüşmüş görüntüsü vermektedir. "Yeni Bölgeselcilik" manifestoları olarak AB entegrasyonu dışında NAFTA, MERCOSUR gibi örnekler verilebilir. Mimouni, vd. (2008: 41), bölgesel ve çok taraflı anlaşmaların içeriği ve uygulama seyrine göre, ticaret korumacılığını etkileyecek ölçüde ek vergilere başvurulduğuna dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, küresel finans krizinin diyalektik özelliği (neden ve sonuçları) üzerinde durmadan, sadece, önce kriz boyunca alınmış korumacı önlemler dünya bölgeleri bağlamında ortaya konulmakta; daha sonra bu önlemlerin güçlü (G) taraflarına, yarattığı fırsatlara (F), ayrıca zayıf (Z) yönlerine ve arzettiği olası tehlikelere (T) dikkat çekilerek -dar çerçevede- bir GFZT (SOWT) yaklaşımı sergilenmekte ve Türkiye ve dünya ekonomisi için çıkarılan bazı sonuçlar bu çerçevede tartışılmaktadır.

2. LİBERALİZM Mİ, KORUMACILIK MI?

Günümüzde liberal iktisadi sistem, hiçbir korumacılık modeline feda edilemeyecek bir hale gelmiştir. Ancak, küresel finans krizi ortamına girilince, korumacılığı "kabul edilemez politika" sayan kesimler, onu krizden kurtulmanın "reçetesi" olarak görenlerin yanında azınlıkta kaldılar. Yeni liberalizmle özdeşleştirilen ve Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması'nın (GATT) yürütücü organı olan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üçgeninde şekillendirilen "Washington Uzlaşması", küresel ticaret savaşları gölgesi altında uygulanan korumacılık stratejisini ve sınırlarını belirlemektedir.

2.1. "Washington Uzlaşması"nın Yükselişi ve Düşüşü

Ticaret serbestliği, günümüzde "Washington Uzlaşması/Post-Washington Uzlaşması" ekseninde sürmekte ve 10 maddelik bu uzlaşma metninin sıralı düzenine göre 6. maddesini oluşturmaktadır.¹

---

¹ 1989'da Amerikalı iktisatçı J. Williamson'un hazırladığı ve temelinde 1960'lı yıllara özgü ithal ikameci ve planlı kalkınma ideolojisine yönelik eleştirilerinin olduğu "Washington Uzlaşması" metni, (1- mali disiplin, 2- kamu harcamalarında öncelikler, 3- vergi reformu, 4- finansal serbestleşme, 5- döviz kurları, 6- ticari serbestleşme, 7- doğrudan yabancı

21. yüzyıl liberalizminde serbest ticaret farklı tanımlanmaz. Sally (2009: 1-2), liberalizmin zayıf ve yoksul kesimi incittiği algısını, kökleşmiş merkantilist düşünceyi ve korumacılık için kulis yapan çıkar gruplarının varlığı gibi belirli modern politik gerçekleri de dikkate alarak; iktisatçıların ticari liberalizme pek çok tanım getirdiğini ileri sürmektedir. *Ticari liberalizm*, ekonominin ticari olan ve olmayan sektörleri arasında iken hükümet müdahalesinin tarafsızlık içinde hareket etmesi, bir başka deyişle, ticari mallar için iç fiyatları dünya fiyatlarına göre yeniden ayarlamak ya da herhangi bir fark gözetmeden uluslararası işlemlere bağlı ticari serbestlik demektir.

Dünya, tek taraflı liberalizmi çok taraflı liberalizmle çoktan ikame etmiş durumdadır. Ve bunda, Washington Uzlaşması ile daha da pekiştirilen GATT/WTO'nun etkisi oldukça fazladır. Sally (2009: 7), çok taraflı karşılıklılık akılcılığının, korumacı çıkarların sınırlarını çizen ve bu çıkarları ihraç eden GATT/WTO sözleşmelerine dayandığını vurgular.

Stiglitz (2009: 1), küresel ekonomi açısından 2009 kriz yılını II. Paylaşım Savaşı'ndan bu yana olası en kötü yıl olarak ilan ettikten sonra, her ülkenin -küresel ekonomiyi rahatlatmaktan çok- kendi yurttaşlarını memnun etmek için teşvik paketlerini devreye soktuğunu belirtmektedir. Nitekim Kasım 2008'deki G20 Zirvesi'nden de küresel ekonominin aleyhine olan korumacılığı kınama kararı çıksa da, bu kararın ardından, başta ABD olmak üzere 17 ülke hemen yeni korumacı önlemlere başvurdu. ABD hükümeti de uygulamaya koyduğu ekonomiyi canlandırma paketi prospektüsüne "*Amerikan malı satın alın*" koşulunu yazdı. Çünkü yerleşik karar birimleri, eski refahını sağlayacaksa, serbest ticareti korumacı modelle değiştirmeye hazır!

2.2. Korumacılık ve Ticaret Savaşları

Savaş, bazen ticaret ve ticaret yasaları ile yapılır. 1930'da ABD'nin dünya korumacılık tarihine geçirdiği "*Smoot-Hawley Tarifeleri Yasası*" kimine göre Büyük Çöküş'ün (1929) bir nedeni, kimine göre ise bir sonucudur. Şu bir

---

sermaye yatırımları, 8- özelleştirme, 9- deregülasyon ve 10- mülkiyet haklarından oluşan "yeni iktisadi düzeni"nin ilkeleri olarak tarihe geçti. IMF, WB ve Wall Street finans kuruluşları tarafından ısrarla desteklendi ve tüm dünyanın 'kapalist küreselleşme' sürecine katılmasında rol oynadı. Ancak, piyasa başarısızlıkları için devlet müdahalesine yumuşak geçişle birlikte "*Post-Washington Uzlaşması*" gündeme gelmiştir. (Ayrıca bkz. Gore, 2000: 789-790; Hayami, 2003: 55.)

gerçek ki, ABD, 1929 krizini fırsat bilerek söz konusu yasa üzerinden bir dünya ticaret savaşını başlatmıştı.

Korumacılık, WTO üyesi ülkelerin kabul ettiği kurullarla sınırlandırılmış olsa da, WTO'nun çizdiği sınırlar içinde çeşitli tarife ve engeller artış göstermektedir. Nanto'ya (2009: 4 ve 18) göre, eğer tüm WTO üyesi ülkeler aynı anda şimdiki kendi tarifelerini günümüz WTO oranlarında artırsalardı, tarifeler dünya çapında iki katına çıkardı. Zaten WTO da, bu şekilde ticari engellerin artırılmasının dünya ticaretini %8 oranında azaltabileceğini ve küresel refahı da 350 milyar \$ civarında düşürebileceğini belirtmiştir.

Korumacılık ticaret savaşları için bir fren olabilir. Stiglitz (2010: 1), ticaret savaşlarından hiç kimsenin kazanmadığını ileri sürmektedir. Gelecekte ticaret savaşlarının olmayacağını savlayan iktisatçılar da vardır. Ancak, krizden hemen sonra yaklaşık 800 milyar dolarlık teşvik paketi açmak ve dolayısıyla -eski Başkan G.W. Bush'un deyimiyile '*II. Paylaşım Savaşı'ndan beri hiç olmadığı kadar devletçiliğe (Keynesçiliğe) soyunmak zorunda kalmak*' ile ABD, aslında bir tür ticaret savaşını çoktan başlatmıştır.

Oysa Uluslararası Ticaret ve Sürdürülebilir Kalkınma Merkezi (ICTSD) çeşitli yayınlarında (örneğin 2009), pek çok ülkenin, 2008 küresel kriziyle birlikte, oto sektöründen elektronik ve oyuncak sektörlerine kadar başvurduğu korumacı önlemlerden örnekler verilmekte ve adeta "*korumacılığın tam zamanı*" olduğu vurgulanmaktadır.

Oto sektörünü kurtarma planları, bu uygulamaların başında gelmektedir. Örneğin Chrysler ve General Motors şirketleri ABD hükümetinden 17,4 milyar \$ ödünç almış; Fransa Renault ve Peugeot'a yaklaşık 3'er milyar \$ borç vermiş; İtalya, Almanya, İsveç ve Birleşik Krallık ise, kendi şirketlerine 1,2'den 4 milyar \$'a kadar değişen miktarlarda devlet yardımı taahhüt etmiştir.

Tarife artışları, korumacılığın diğer bir aracı olarak devreye sokulmuştur. Örneğin, Hindistan bazı çelik ürünlerinde, Rusya ise eski arabalarda gümrük vergilerini yükseltmiş; Ekvator, gıda başta olmak üzere 940 adet üründe tarifeleri artırmıştır. *Tarife dışı engeller ve ithalat yasakları* da giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. *Anti-damping* hareketlerine ise, AB'nin birçok Çin ürününe ve ABD'nin biyo-dizel ürününe karşı anti-damping vergisi uygulaması ve ihracat desteklerini günlük üretim için geçerli kılması örnek olarak verilebilir. *Emeğe bağlı önlemler* kapsamında da yabancı işçilere kısıtlama getirme (Malezya); bazı sektörlerde yerli işçi çalıştırma koşulu

(Fransız, İtalyan ve İspanyol), vb. sayılabilir. *Devalüasyon* da, birçok ülkenin korumacılık stratejisi çerçevesinde başvurduğu bir önlemdir.

2.3. Korumacılığın Kısıtları

Dış ticarete korumacılık, makro ekonomilerin tümüyle dışa kapatılması ya da yüzde yüz kapalı ekonomi haline gelmesi demek değildir. Ancak Aaken ve Kurtz (2009: 21), uluslararası iktisadi yasaların korumacılığı sınırlandırabileceğini ve bunun da bir çelişki anlamına gelebileceğini; Weidenbaum (1983: 783) ise, korumacılığın niçin bu kadar *popüler* olduğunu doğru anlamak gerektiğini belirterek, korumacılığın yüksek maliyetine rağmen korunan sanayilerin bir dizi fayda elde ettiğini ve bazı maliyetlerin korunan sanayilerin müşterisi olan diğer şirketlere kaydırıldığını vurgulamaktadır.

Bu durum, tarafları, finansal kriz ortamında ve kriz sonrasında dış ticaretin korunması kadar onun nasıl finanse edileceği sorunu ile karşı karşıya getirmektedir. Herger (2009: 9-12), *“ticaretin finansı ile finans krizi”* arasında ilişki kurarken; ihracatçı ve ithalatçı küçük ve dışa açık ekonomiler için dış fonlara başvurmanın sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir.

Gelinen noktada “yeni korumacı” önlemler olgusu var ve bu olgu yabancı işletmeler açısından daha fazla engel anlamına gelebilir. O’Rourke (2008: 56), özellikle zengin ülkelerde, niteliksiz faktör akışı ve niteliksiz emek göçüne kapalı olunduğu yönündeki gelişmelere bakarak, yeni bir *“korumacı politik sınıf”*tan söz eder. Bown (2009: 55) ve Erixon-Sally (2010: 12), yeni korumacı önlemlerinin aslında *“yükselen korumacılık”* olarak adlandırıldığını, bunun WTO tarafından bir *‘politik kayma’* sayıldığını ve öncelikle tarım, tekstil, giyim, demir-çelik ve tüketici elektronik sektörlerini kapsadığını belirtmektedir.

2008-2009 yılları arası kriz konjonktüründe ABD’den AB, Rusya, Çin vd. ülkelere kadar uygulanan 300 civarındaki ticaret ayırımı önlemlere bakılırsa, *“küresel ticaret ikazı”* (global trade alert, GTA) mekanizmasının *‘alarm tablosunu daha fazla boyadığını’*, korumacılık önlemleri gibi *anti-damping* soruşturmaların da sayıca arttığını (örneğin 2008’de sadece gelişen ülkelerde ihracatçıların 147 tane soruşturmaya konu olduklarını) düşünmek mümkündür.

Tablo 1’de, dünyanın en büyük ve en etkili ülkelerinden oluşan G8, G20 ve Euro Bölgesi ülkeleri tarafından alınmış koruma kararlarının bir listesi görülmektedir. Krizin yoğun yaşandığı Kasım 2008 ile Aralık 2009 arasında,

G8 grubu 186 ve G20 grubu 390 tane korumacı önlem alırken, Euro bölgesi sadece 23 adet önlem almakla yetinmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, Avrupalılar ticareti serbestleştirme yönünde temkinli (sadece 4 tane) karar almışlardır. Dünyanın bu en büyük ekonomi grupları tarafından alınan korumacı kararlardan dolayı etkilenen sektör ve şirket sayısı da oldukça fazladır.

Tablo 1: Küresel Kriz Süresince -Dış Ticareti Etkileyen- Alınmış Önlemler

<i>Kasım 2008- Aralık 2009</i>	<i>Alınan önlem sayısı (1) + (2)</i>	<i>Ticareti serbestleştirme ya da sıfır-nötr korumacı önlemler (1)</i>	<i>Korumacı önlemler (henüz uygulanan ya da ilan edilen) (2)</i>	<i>Uygulanan korumacı önlemlerin etkilediği sektör sayısı (3)</i>	<i>Uygulanan korumacı önlemlerin etkilediği ticaret ortağı sayısı (4)</i>
G8	207	21	186	51	179
G20	446	56	390	58	196
Euro Bölgesi	27	4	23	14	118

Kaynak: Global Trade Alert'den aktaran Bussière vd., (2010: 29)

Tablo 2'de, dünyanın en büyük yirmi ekonomisini oluşturan G20 tarafından kriz konjonktüründe uygulanan ve 'zarar verici' özelliği olan korumacı önlemlerin tür ve sayıları listelenmiştir. Bussière, vd. (2010) tarafından, toplam sayısı 234 olarak saptanan korumacı önlemler içinde en fazla uygulanan ilk üç tür "savunma" (73 tane), "devlet yardımı" (58) ve "tarifeler" (36) iken, hiç uygulanmayanlar "rekabetçi devalüasyon", "ithalat desteği" ve "fikri mülkiyet korumacılığı" gibi önlemler olmuştur.

3. DIŞ TİCARETTE KORUMACILIK: GFZT (SOWT) MATRİSİ

Dış ticarete korumacılık GFZT matrisinin konusu yapılmaya elverişlidir. GFZT matrisi, karar birimlerine, daha önce belirlenmiş bir konunun güçlü (G) tarafı ve yarattığı fırsatlar (F), zayıf (Z) yönleri ve yol açtığı tehdit ya da tehlikelerin (T) neler olduğunu göstererek o konuda (sorunun çözümünde) *doğru seçim ve tercihte* bulunmalarını sağlayan (ve bu özelliğinden dolayı

Tablo 2: G20 Ülkelerinin Uyguladığı ‘Zarar Verici’ Önlem Türü ve Sayısı (2008-2009)

Önlem türü	Önlem sayısı
Devlet yardımı/kurtarma planı	58
Rekabetçi devalüasyon	0
Tüketim desteği	2
İhracat desteği	11
İhracat vergisi ya da kısıtlanması	5
İthalat yasağı	4
İthalat desteği	0
Fikri mülkiyet korumacılığı	0
Yatırım önlemi	4
Yerel memnuniyet koşulu	3
Göç önlemi	5
Tarife-dışı engeller	12
Diğer hizmet sektörü önlemi	3
Kamu mal/sermaye tedariki	8
Kota	4
İnsan ve bitki sağlığı önlemi	6
Devlet ticaret girişimi	3
Devlet-kontrollü şirket	4
Yarı-ulusal hükümet önlemi	0
Tarife önlemi	36
Ticarete teknik engeller	2
Güvenlik nedeniyle savunma	73
Ticaret finansmanı	4
Toplam	234

Kaynak: Bussière vd., (2010: 30).

iktisadi) bir tahlil aracıdır.² G ve F, karar birimleri açısından ‘üstünlük’/‘ilerleme’ (avantaj/olumlu), Z ve T ise ‘zayıflık’/‘gerileme’ (dezavantaj/olumsuz) öğelerini oluşturmaktadır. Şema 1’de görüldüğü gibi, matrisin G ve Z kısımları kişi ve kurum içi yapı; F ve T kısımları ise dış çevre ile ilişkilidir.

² GFZT’nin İngilizce karşılığı olan SOWT; Strengths (Güçlü yönler), Opportunities (Fırsatlar), Weaknesses (Zayıf yönler) ve Threats (Tehditler) sözcüklerinin ilk harflerinden oluşmaktadır. (Sözcüklerin yeri değiştirildiğinde SWOT ya da TOWS kısaltması elde edilebilir.)

Şema 1. GFZT (SOWT) Matrisi

Olumlu	<i>Dahili</i>		Olumsuz
	G = Güçlü yönler	Z = Zayıf Yönler	
	F = Fırsatlar	T = Tehditler	
	<i>Harici</i>		

Ticaret sektöründe yer alan kişi ve kurumların, kriz konjonktürüne girilince ve bu konjonktürden çıkış yolu seçenekleri değerlendirilirken, “korumacı” önlemlerine dayalı nasıl bir strateji izleyecekleri, özel bir önem taşımaktadır. Aşağıda, korumacı politikaların güçlü, fırsatçı, zayıf ve tehlikeli yönleriyle ilgili olmak üzere dört temel soru sıralanmıştır:

i- Korumacı politikaların *güçlü* yanları var mı; varsa, nasıl değerlendirilebilir ve kullanılabilir? (G)

ii- Korumacı politikalar ne gibi *fırsatlar* yaratmaktadır? (F)

iii- Korumacılıkta *zayıf* gözükən unsurlar var mı? Bunlar nasıl kuvvetli hale getirilebilir/etkisiz kılınabilir? (Z)

iv- Korumacı politikaların yol açtığı olası *tehlike/tehdit* var olabilir mi? Varsa, bunlara karşı nasıl bir savunma sistemi oluşturulabilir? (T)

Belirtmek gerekir ki; korumacı politikaların üstün yanlarına işaret eden güçlü tarafları (G) ile fırsat yaratıcı tarafları (F) arasına her zaman kalın çizgiler çizilemez. Birbirinin yerine geçebilen bazı ince çizgilerden dolayı bu iki özellik (G ve F) aynı anlama gelebilmektedir. Aynı husus, korumacılığın bünyesinde taşıdığı zafiyetler (Z) ile tehlikeler (T) için de geçerlidir; yani bir zayıf taraf aynı zaman da tehdit olarak da anlaşılabilir.

Korumacılığın GFZT yaklaşımı için karşılaşılabilecek bir kısıt da, korumacılığın sağladığı üstünlüklerle yol açtığı zafiyetlerin az gelişmiş ülkeler (AGÜ) ile gelişmiş ülkeler (GÜ) için aynı düzeyde ya da dozda geçerli olmayabileceğine ilişkindir. Yani, örneğin, AGÜ için fırsat sayılan bir koruma önlemi, GÜ için tehdit olarak algılanabilir (tersi de geçerlidir).

Kısacası, aşağıda maddeler halinde ayrıntılı açıklanan GFZT modeli, konumuzun yapısı gereği, ‘standart’ değil, akademik bakış açısına ve iktisadi konjonktüre göre değiştiği için ‘asimetrik’ bir özellik göstermektedir.

3.1. Korumacılığın Güçlü Tarafları (G)

Kriz sonrasında dünya ekonomileri, korumacılık stratejilerini, geri dönülemez bir strateji olarak değil, bir yeniden düzenleme aracı olarak kullanma eğilimi içine girmişlerdir. Bu bağlamda korumacılığın -çoğu kuramsal değeri yüksek- şu tür güçlü ya da üstün yanlarından söz edilebilir:

G1- Korumacılığın mutlak ve karşılaştırmalı üstünlüklerinin başında, korumacılık yapan ülkenin kendi sanayilerinin gelişmesi üzerinde söz sahibi olması gelir. *Bebek-çocuk aşamasındaki sanayiler* koruma şemsiyesi altına alınca olası yıkıcı dış rekabete karşı daha rahat *korunmuş olur*.

G2- Korumacılık sayesinde, kamu ve özel sektörün ithalata bağlı döviz harcamaları azalır; *hükümet gelirleri ve serveti artar*. Eğer varsa, dış ticaret (ve cari işlemler) açığı kapatılabilir.

G3- Sektörel korumacılık önlemleri ile *işsizlik azalır*. Çünkü ithalatın sınırlandırılmasının yol açtığı boşluk, yerli üretim ve iç talep canlandırılarak doldurulur. Böylece yeni iş sahaları kurulur. Yabancı işçi girişinin önlenmesi ile büyüyen yerli emek arzı burada daha kolay değerlendirilebilir.

G4- Korumacılık, *döviz stokunun erimesini önler*; rekabetçi devalüasyonları gerektirmez (Pettis, 2009: 1).

G5- Korumacılığın güçlü yanlarından biri de, *yerli ekonominin kendini beslemesini* sağlamasıdır. Böylece ithalat düşer, yerli şirketler daha az rekabet etmek zorunda kalır.

G6- Korumacılık *dampingi önler*. Damping, yabancı-büyük ekonomilerin bir ekonomiye girmesi ve orada, zarar etmek pahasına, üretim maliyetlerinden daha düşük bir fiyatla kendi mallarını satması; bunun sonucunda, yerleşik tüketicilerin yabancı tüketicilerden daha fazla harcama yapması olayıdır.

G7- Korumacılık sayesinde salt “ekonomi” değil aynı zamanda ve belki de daha fazlasıyla “ekoloji” de korunabilecektir. “2E” yani ekonomi ve ekoloji, korumacılığın temel dinamiklerini oluşturmaktadır. “2E”nin karakteristik özelliği, sürdürülebilir ekonomi ile örtüşen *“ekolojik denge + yeşil ekonomi”* şeklinde formüle edilebilir.

3.2. Korumacılığın Yarattığı Fırsatlar (F)

Korumacı politikalara ilişkin “çekinceler”in kaldırılması halinde şu türden “fırsatlar”ın ortaya çıkması beklenebilir:

F1- Korumacılığın cazibesinin bir ayağı, yarattığı fırsatlara dayanmaktadır. Bu fırsatlardan biri, özellikle AGÜ için GÜ'nün yönlendirdiği dış ticaretten kaynaklanan *bazı adaletsizlikleri telafi* edebilmesidir. Zira, bir görüşe göre, korumacılık, serbest ticaretin (free trade) karşısı olsa da “adil ticaret” (fair trade) ile son derece uyumludur (Miller ve Elwood, 1988: 1-2).

F2- Salt bir ülke değil de bir ülkeler grubu tarafından başka bir ülke ya da ülkeler grubuna karşı uygulanması halinde korumacılık, uluslararası *yeni bir işbirliği ve güç birliği* anlayışına dönüşebilir.

F3- Korumacılığın tüm yerli sektör ve mallar için değil, *seçici ve esnek* olarak uygulanabilmesi söz konusudur. 19. yüzyılda İsveç'in, kolonyalist bir devlet olmamasının da etkisiyle, ulusal şeker sanayini rakip çevre ülkelere (Rusya, Danimarka, vb.) karşı koruması gibi (Rönnbäck, 2006: 3-vd.).

F4- Korumacılığın, milliyetçiliğin dış ticaretteki yüzünü ifade ettiği ileri sürülebilir. Eğer bu doğru kabul edilirse, korumacılık, *iktisadi milliyetçiliğin gereği* olan bazı ihtiyaçların tatmin edilmesine fırsat sağlamış olur.

F5- Yabancı maldan çok *yerli malların tüketilmesi* tercih edilecekse, bu durumda korumacılık iyi bir fırsattır.

F6- Korumacılık, AGÜ'nün ihracata dayalı büyüme yerine uygulamak isteyebileceği *ithal ikameci sanayileşme stratejisi* için de bir zemin oluşturabilir.

3.3.Korumacılığın Zayıf Tarafları (Z)

“Serbest ticaret”te yarışan ekonomiler bir anda “korumacılık” politikalarında da ‘yarışır’ hale gelirlerse, bunun, küresel kapitalist sisteme ne derece ‘yarışır’ bir hareket olduğu tartışılabilir. Korumacılığın kendine özgü bazı zafiyetleri vardır ve bunlar, bu politikaya itibar etmek konusunda “çekinceler” oluşturmaktadır.

Z1- Korumacılık, en başta, hangi ülkeye karşı uygulanırsa o ülkenin misilleme yapmasına neden olabilir. Hele bu iki ülke büyük rakip ise, misilleme kaçınılmaz olup onların ticaret ortaklarının da katılımıyla ‘zincirlemeli misilleme’ye bile yol açabilir.

Z2- Korumacı yasalar ithal mallar üzerindeki *vergileri (tarifeleri) arttırır* ya da hükümetin ülkeye girmesine izin verdiği mal miktarına *kota (limit) koyar*. Böylece, Kim ve Leung'un (2006) belirttikleri gibi, sadece

tüketim malları seçimi sınırlanmaz, aynı zamanda büyük ölçüde malların maliyeti de artar; dahası, tüketicinin harcama gücü düşer ve iş hacmi daralır.

Z3- Korumacı yasalar yüzünden hükümetin vergi gelirlerinin artacağı sanılır; oysa tam tersine; hükümetin ithalata yüksek tarife uyguladığını gören ithalatçılar *ithalat talebini azaltır*. Bu durumda, bir bakıma “Laffer Eğrisi”³ kuramı işlemeye başlar.

Z4- Krizlere karşı ticari korumacılığa yönelmek, ‘kendiliğinden tepki’ (otomatik refleks) haline gelmiştir.⁴ Sadece “ulusal malı satın alın” koşulu ile başlanan korumacılık, yabancılaşma ve/ya ötekileştirme gibi bir zihniyeti tetikleyebilir.

Z5- Bir AGÜ için korumacılık, yerli sanayinin gereksinimi olan *temel ithal ara ve yatırım mallarının içeri girmesini de zorlaştırabilir*. Benzer şekilde, dış pazarlara açılmak isteyen sektörleri de tembelliğe iter. Elbette bu olumsuz durum, korumacılığı zorunlu hale getirmiş olan kriz koşulları sona erince ortadan kalkabilir.

Z6- Korumacılığa soyunan bir ekonomide *rekabet olmaz*; rekabetin olmadığı yerde ve zamanda ürünlerin kalitesi düşer; tüketicilerin satın alacağı malların fiyatı ise artar. Çünkü korunan ülkede ithalat sınırlandırıldığı için yerli mal piyasası daralır ve bu piyasada satıcılar pahalı mal arz eder. Ayrıca, yerli işletmeler korundukları andan itibaren rekabet etme ve kendilerini geliştirme gereğini duymazlar; bu durumda onlar daha çok kalite kaygısı olmaksızın fiyatta rekabet ederler ve yenilikler için bütçe yapmaktan kaçınırlar. Schooner ve Yukins’in (2009: 88) vurguladıkları gibi; korumacılık, piyasaları ve rekabeti sınırlar; işlem maliyetlerini yükseltir.

3.4. Korumacılığın Tehlikeleri (T)

Liberal iktisatçılara ve serbest dış ticaret yapan sektörlerle göre, korumacı önlemler çeşitli tehlikelerle doludur. (Genel olarak bkz. Kelly, 2010; Singh, 2010; Geest, 2009; Dadush, 2009.) Korumacılığın olası tehlikeleri, son

---

³ Laffer’e göre, vergi oranı %0’dan 100’e doğru arttırıldığında vergi gelirleri de giderek artar, fakat zirve bir değere ulaştıktan sonra azalmaya başlar ve sifıra düşer. Buna göre, ödenebilir düzeyde olmayan vergi; vergi kaçakçılığına, dolayısıyla bütçe açıklarına ve hatta enflasyona bile yol açabilir.

⁴ Keidanren (2009: 1), WTO kuralları ışığında korumacılıkla özdeşleştirilen araçları ülkelerin gelişmişlik yapısına göre sıralamaktadır.

tahlilde *tsunami*ye bile benzetilebilir. Buna göre, acaba böyle bir tehlikeye karşı alınacak 'önlemler' nelerdir?

T1- İlk olarak, korumacılık, devam eden küreselleşmeyi frenlemek ya da tersine çevirmek ("de-globalisation") gibi bir tehlike içermektedir. Ping'in (2009: 1) dediği gibi, "*küresel iktisadi çöküş derinleşirken, yeni bir iktisadi milliyetçilik ve ticaret korumacılığı 'cılanmaktadır.'*" Bunun çapraz sonucu da, küreselleşmenin cilasının döküldüğü yönündeki inancın kuvvetlenmesidir.

T2- Ülkeler, korumacı önlemleri misilleme yaparak⁵ uygulamaya başarlarsa, kendiliğinden bir ticaret savaşına girmiş olurlar ve bu durumda tüm taraflar kaybedebilir. Bir başka deyişle, 'dünya barışı' ciddi bir tehlikeye girebilir. Korumacılık felsefesinin bir tür savaş felsefesi olduğunu düşünen bir grup iktisatçıya göre, '*savaş yaratan şey, milliyetçiliğin iktisadi felsefesidir; bu felsefeyi taşıyan ayaklar da ambargolar, döviz kontrolleri ve devalüasyonlardan oluşmaktadır.'*

T3- Korumacılık, hiç olmadığı kadar *makro iktisadi dengesizliklere yol açabilir*. Örneğin, ihracat aynı iken ithalatın sınırlandırılmasıyla yurtiçinde arz talebi doyuramadığında (arz kıtlığı) enflasyonu tırmandırabilir.⁶ Özellikle gıda fiyatları artabilir; *ceteris paribus*, satın alma gücünün düşmesiyle yaşam kalitesi (refah) azalabilir.

T4- Korumacılık yüzünden katı (inelastik) ürünlerin talebi artabilir. Zamanla, sistemik öneme sahip ülkeler ortaya çıkar. Korumacı eğilimlerle, küresel dış ticaret kırılmanlaşır. Küresel ticaret hacmi daralır. Pastadan ülkelere ve sektörler düşen dilimler küçülebilir.

T5- Korumacılık, iktisadi bütünleşme (integration) mantığına terstir. Örneğin, bir gümrük birliği ya da ortak pazar üyesi olan ülkeler için tehlikelerden biri, 'bütünleşme felsefesi'ne göre, içe kapanma (autarchy) anlamındaki korumacıdır.

---

⁵ Fung (2009: 25-vd.), 'soğuk savaş'ın bu yeni çeşitlemesine dikkat çeken şu örnekleri vermektedir: Fransa'nın Çek Cumhuriyeti ile "araba savaşı"na girmesi; Birleşik Krallık ile ABD'nin 'vatanperver' "Amerikan malı satın al" yasası ve propagandası yüzünden 'dargın' davranması...

⁶ Tersini de düşünmek olasıdır: ithalatını sınırlandıran bir ülke, karşı ülkeden aynı tepkiyi görürse, kendi eliyle ihracatını da sınırlandırmış olur. Yapılmayan ihracat kadar yurtiçi mal piyasası genişmiş olur ve bu da fiyatları, varsa enflasyonu aşağı çekebilir. İthalat sınırlandırılması, sadece tüketicilerin fiyat ve marka seçeneklerini azaltmış olur.

T6- Korumacılık yüzünden kur savaşlarına, kur savaşları da *dış ticaret açıklarının* büyümesine yol açabilir.

T7- Korumacılık, eğer bir hükümet tarafından güçlü üretici lobilerin talebi/baskısı altında yürütülüyorsa, bir başka tehlikeyi gündeme getirir.⁷ Politikacıların, örneğin çelik ve şeker gibi bir sektörün ya da bu sektörlerde tekelci/oligopolcü olan bir şirketin/şirketlerin çıkarları doğrultusunda korumacı yasa tasarılarına oy vermesi, iki karar biriminden birini *'feda etmek'*, diğersinin lehine ise *'fedakârlık etmek'* sonucunu doğurabilir.⁸

T8- Korumacılık kur savaşları gölgesi altına girebilir. Çin ve Rusya gibi gelişen ekonomiler rezerv para olarak dolardan uzaklaşmaktadırlar. Fisher (2010: 10-vd), İsrail Merkez Bankası Başkanı sıfatıyla, kendisine sorulan *"Dünyaya artık tek rezerv paradan uzaklaşıyor mu?"* sorusuna verdiği yanıtta, euro ve sterlinin de dolar gibi kolay ve çok miktarda bulunabildiğini ve bu yüzden *'dünyanın gerçekte çoklu rezerv para sistemi içinde olduğunu'* söylemektedir.⁹

T9- Korumacılık-merkantilizm ekseninde yapılan ve korumacılığın tehlikelerine dikkat çekmek için yapılan en aşırı yorum, *"iktisadi faşizm"* deyimine dayanmaktadır. Türev bir tehdit şeklinde de algılanabilecek olan bu deyim, Dilorenzo, 1930'larda Almanya ve İtalya'da gelişen *korporatist* ve *monopolistik* gelişmeler üzerine kullanmıştır. Korumacılığın tehlike sirenlerine kulak kabartan G20 liderlerinin çoğu (Brezilya, vs. hariç), *'hiçbir şeyin korumacılıktan daha tehlikeli olmadığını'* söylemiştir (Bkz. Porter 2009).

T10- Dış ticarete korumacılık *"finansal korumacılık"* gibi ikincil bir korumacılığa yol açmaktadır. Bu, özellikle finans sektörünü serbest ve güçlü yapmaya çalışan AGÜ için riskli sayılmaktadır. Nanto'nun (2009: 18)

---

⁷ Korumacılığın dayanağı olarak lobicilik, yani bir (tüketici/üretici) grubun ortaya koyduğu etkili çabaların sağladığı faydalardan o grubun her bir üyesinin gerçekleştirdiği çabaya yaptığı katkıdan bağımsız yararlanması demek olan *"bedavacılık sorunu"*na da yol açabilmektedir.

⁸ Burada genellikle feda edilen, ithalat kotası/yasağı nedeniyle daralan iç pazardan ihtiyaç duyduğu malı yüksek fiyattan satın almak zorunda kalan büyük tüketici kitlesi iken; fedakarlık edilen ise, piyasada tek el ya da oligopol durumunda olduğu için malını istediği fiyattan satarak yüksek kârlar elde etmeyi bekleyen az sayıdaki üretici-satıcı kitlesidir.

⁹ Fisher, aynı söyleşide, Çin'in para birimi Yuan'ın bir gün rezerv para haline gelebileceğini; bu bağlamda, bir paranın rezerv para olabilmesi için ikili anlaşmalara değil, o paranın yaygın kullanılması ve sermaye piyasalarının serbest çalışmasına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.

vurguladığı gibi, finansal korumacılık, özellikle AGÜ’de yükselme eğilimi taşımaktadır: Küresel iktisadi yavaşlamanın bir bileşimi olarak hükümetin bankacılık sektörü üzerindeki baskısı artmaktadır.

3.5. Korumacılığın Gelişmiş ve Azgelişmiş Ülkeler İçin Temel Sonuçları

Tüm bu maddeler ışığında, korumacılığın GFZT yönünün gelişmiş ülkeler (GÜ) ve az gelişmiş ülkelere (AGÜ) ve onların önceliklerine göre değişebileceğini hatırlatmak gerekir. Tablo 3’ten de anlaşılabilir gibi; AGÜ için korumacı önlemlerin en güçlü yanı bebek sanayilerini korumak iken, GÜ için ise işsizliği düşürmek olabilir. Küreselleşen dünyada cari dengeyi sağlayabilen bir korumacılık tüm ülkeler için güçlü bir özellik taşıyabilir. Korumacılık GÜ’ye anti-damping, AGÜ için adil ticaret ve iki taraf için de seçici ve esnek ticaret yapma fırsatları sunabilir. Korumacılığın zayıf yönleri de söz konusudur. Örneğin, GÜ’yü rekabetçi ve AGÜ’yü düzenli yatırım mal girişi gibi sorunlarla karşı karşıya getirebilir ve her iki ülke grubunu kendi içinde ve çapraz bir şekilde korumacılıkta misilleme yarışına sokabilir. Ayrıca, GÜ açısından kur ve ticaret savaşı, AGÜ için finansal korumacılık ve tüm dünya için küreselleşme pratiğine aykırı olarak iktisadi ve siyasal birliklerin çözülmesi ise korumacılık yüzünden oluşabilecek ciddi tehlikelerden bazıları sayılabilir.

Bu çerçevede her ülkenin hükümeti, korumacılığı tüm zamanlar için mutlak bir dış ticaret paradigması olarak görmeden hareket ederse, bir başka deyişle, onu salt krizden çıkış aracı olarak uygularsa; onun güçlü (G) yanlarını makro iktisadi göstergelere daha iyi yansıtabilir; zayıf yönlerini (Z) azaltabilir; fırsatlarını (F) en kısa zamanda uygulamaya koyabilir ve olası tehlikelerinden (T) uzaklaşabilir.

Tablo 3: Ülke Gruplarına Göre Korumacılığın Bazı GFZT Sonuçları

	G	F	Z	T
Gelişmiş Ülkeler	İşsizliği düşürmek gibi makro denge	Dampingi önlemesi	Düşük rekabet	Kur ve ticaret savaşı
Azgelişmiş Ülkeler	Bebek-çocuk sanayileri beslemesi	Adil ticaret	Yatırım mal girdisi trafiğini aksatması	Finansal korumacılık
Genel	Cari denge	Seçicilik ve esneklik	Misilleme	Dezentegrasyon

4. DÜNYA EKONOMİSİ VE TÜRKİYE İÇİN KRİZ VE KORUMACILIK DERSLERİ

Son küresel finans krizi ve krizden çıkmak için uygulanan korumacı önlemler hem dünya ekonomisi ve hem de Türkiye ekonomisi için birtakım farklı yaklaşımları ve dersleri içermektedir.

4.1. Dünya Ekonomisinin Lider Ülkeleri Kriz ve Korumacılık Hakkında Ne Düşünüyor, Ne Yapıyorlar?

Dünya liderlerinin, krizin bulaşıcı sürecinin bitmesi yönündeki çabaları bir yana, krize karşı “*korumacılık hızı*”nın kesilmesi konusunda çelişkili davrandıkları gözlemlenmektedir. Onların Zirvelerde ‘liberal’, fakat iç kamuoyuna karşı ‘ulusalci’ ve dolayısıyla ‘korumacı’ davrandıkları gözden kaçmamaktadır.

Soesastro (2008: 3), Hufbauer ve Schott (2008: 11), Messerlin (2008: 35), Spence (2008: 12), Barkley’in (2009: 1) verdikleri bilgilerden anlaşılma-

Tablo 4: 2009’da Hangi Ülke Ne Tür ve Kaç Tane Korumacı Önlem Aldı? Belirli Gelişen Piyasalar ve Avrupa ülkeleri İçin Bir Karşılaştırma

Sıra	Seçilmiş ülkeler (korumacı önlem sayıları)			
	<i>Düzenlenen ayrımcı önlemlerin sayısı</i>	<i>Ayrımcı önlemlerin etkilediği (ürün kategorisinde) tarife sınırları sayısı</i>	<i>Ayrımcı önlemlerin etkilediği sektör sayısı</i>	<i>Ayrımcı önlemlerin etkilediği ticaret ortakları sayısı</i>
1.	AB27 (166)	Vietnam (926)	Cezayir (67)	Arjantin (174)
2.	Rusya (85)	Venezuela (785)	AB27 (57)	AB27 (168)
3.	Arjantin (52)	Kazakistan (723)	Nijerya (45)	Çin (160)
4.	Hindistan (47)	Nijerya (599)	Venezuela (38)	Endonezya (151)
5.	Almanya (35)	Cezayir (476)	Vietnam (38)	Vietnam (148)
6.	Brezilya (32)	AB27 (467)	Almanya (36)	Hindistan (145)
7.	Birleşik Krallık (31)	Rusya (426)	Kazakistan (36)	Rusya (143)
8.	İspanya (25)	Arjantin (396)	Rusya (36)	Finlandiya (132)
9.	Endonezya (24)	Hindistan (365)	Etiyopya (32)	Almanya (132)
10.	İtalya (24)	Endonezya (347)	Hindistan (32)	Güney Afrika (132)

Kaynak: Evenett, (2010a: 1).

tadır ki; kriz bir hastalık gibi yayılma göstermiştir (crisis metastasis). Korumacı baskılara karşı G20 liderlerinin çok katı davranmak gibi bir şansları/lüksleri kalmamıştır. Geriye, G20 liderlerinin ve onları 'taklit eden' diğer devletlerin bu baskıların ağırlığına göre yeni korumacı politikalar belirlemesi kalmaktadır.

Tablo 4, korumacılığı kriz konjonktüründe esas dış ticaret politikalarının odağı haline getiren ülkelerde alınan ayrımcı önlemlerin niceliği ve niteliği hakkında bazı fikirler vermektedir. Evenett'in (2010a: 1) sunduğu verilere göre, örneğin, AB27 2009 yılında (166 tane) en fazla ayrımcı önlem düzenleyen, Vietnam en fazla (926) tarife sınırı getiren, Cezayir ayrımcı önlemlerle en fazla (67) sektörel etki yapan ve Arjantin ise (174) ayrımcı önlemlerle en fazla ticaret ortaklarını etkileyen ülke sayılmaktadır.

Bu arada, özellikle G20 ve OECD-dışı ülkeler finansal krizin aşılması sürecinde uyguladıkları korumacı politikalarla, dünyanın en az gelişmiş ülkelere (LDC) 'zarar' vermişlerdir. Bu durumla ilgili Tablo 5'e göre, 2008'de LDC kesimi, korumacılık yoluyla en çok darbeyi (108 zararlı önlemler) OECD-dışı ülkelere vermiştir. Bu kesimde yer alan ülkelerin birbirine verdiği zarar ise, sadece 4 önlemlerle oldukça sınırlı kalmıştır (bkz. Tablo 5).

Liberal kanada göre, GATT ile ilgili başarılı bir *Doha Turu* artan korumacılığa karşı en iyi sigorta olmuştur. Oysa, pek çoğu gibi krizin beklenmedik fırsatlar getirdiğine inanan Capling'e (2008: 15) göre, yedi yıl önceden başlayan Doha Turu aslında uluslararası ticaret işbirliği için bir ana plana sahip değildir. Zaten hükümetler de halen tek taraflı ticaretle çoklu ya da bölgesel ticaret tercihi arasında gidip gelmektedirler.

Tablo 5: Ülke Grupları ve En Az Gelişmiş ülkelere (LDC) Karşı Uyguladıkları 'Zararlı' Önlemler (Kasım 2008)

Ülke grupları	Uyguladıkları önlem sayısı
Dünya	141
G20 üyeleri	101
OECD dışı üyeler	108
G20'de OECD-dışı üyeler	70
En Az Gelişmiş Ülkeler (LDC)	4

Kaynak: Global Trade Alert, Kasım 2010'dan aktaran Evenett, (2010a: 2).

Henn ve McDonald (2010: 3), ‘*korumacılıktan korunma*’ düşüncesinden hareketle; iktisatçılarla politika yapımcılarının, krizi derinleştirip sürdürebilecek olan korumacılığı, başlangıçta nasıl bir çare olarak vurguladıklarını; -zira son kriz, öyle bir yapıya sahipti ki- bir an önce korumacı önlemlere başvurma telaşını ateşlediğini dile getirmektedir. Bu çizgideki Bernstein (2009) da, korumacılığın tehlikeli bir oyun fakat bir o kadar da popüler olduğuna ve sonuçta ABD ve diğer sanayileşmiş ülkelerin eliyle iktisadi krizin ömrünü ve derinliğini arttıracığına inanmaktadır.

Şu aşamada, dünya ekonomisi, aynı zamanda bir “*korumacılık ligi*” görüntüsü vermeye başlamıştır. Çünkü krizler gibi, serbest ticareti kısıtlamak demek olan korumacılık geçici bir paradigma değişikliği olarak algılanmaktadır. Paradigma değişiminin, krizden çıkıp istikrar konjonktürüne geçme ihtiyacına dayandığını da unutmamak gerekir. Küresel finansal krizler, Diplock’un (2010) dediği gibi, bu ihtiyacı hızlandırmıştır. Çünkü ona göre, bir krizden çıkış, eski paradigma ile hareket edilmesine izin vermez.

Tablo 6: “Korumacılığın Reddi” Uyum Performansı Raporu: Skor ve Anlamı

<i>Skor</i>	<i>Anlamı</i>
-1	Devlet yatırım ya da mal ve hizmet ticareti için yeni engeller koyar ve ihracatı canlandırmak için WTO düzenlemeleri ile uyuşmayan önlemleri uygular.
0	Devlet yatırım ya da mal ve hizmet ticareti için yeni engelleri arttırır ve ihracatı canlandırmak için WTO düzenlemeleri ile uyuşmayan önlemleri uygular.
+1	Devlet yatırım ya da mal ve hizmet ticareti için yeni engellerden sakınır ve ihracatı canlandırmak için WTO düzenlemeleri ile uyuşmayan önlemleri uygulamaz.

Kaynak: IORI-HSE & G20 Research Group, (2009: 3).

Tablo 6’da korumacılık puanlandırılmış, Tablo 7’de ise seçilmiş ülkeler bu puanlarla eşleştirilmiştir. Yatırım ve ticarete devletin engeller (barrier) koyması ve WTO’ya aykırı olarak ihracatı canlandırmasına “-1” (eksi 1) puan verilmiştir. İncelenen ülkelerin hiç biri bu puanla özdeşleştirilmemiştir. “0” (sıfır) puanına göre, dünyanın en büyük tüccarları olan ABD ve Çin başta olmak üzere, Fransa, Rusya ve Hindistan gibi ekonomilerde devletin söz konusu engelleri arttırdığı anlaşılmaktadır. “+1” puanın anlamı ise, devletin

yatırım ve ticareti yeni engellerden uzaklaştırarak serbestleştirmesi demek olup, bu kapsama Almanya, Birleşik Krallık ve Japonya gibi G7'nin önemli ekonomilerinin yanı sıra Brezilya, Meksika ve G. Afrika da girmiştir. İncelenen ülkeler bakımından dünya ortalaması "0.58" olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7: "Korumacılığın Reddi" G20 Ligi

<i>Ülke</i>	<i>Skor</i>
ABD	0
Avrupa Birliği	+1
Almanya	+1
Arjantin	0
Avustralya	+1
Birleşik Krallık	+1
Brezilya	+1
Çin	0
Endonezya	0
Fransa	0
Güney Afrika	+1
Hindistan	0
İtalya	+1
Japonya	+1
Kanada	+1
Meksika	+1
Rusya	0
<i>Türkiye</i>	<i>Veri yok</i>
Ortalama	0.58

Kaynak: IORI-HSE & G20 Research Group, (2009:5).

Tüm bu veriler ışığında denilebilir ki, uluslararası dış ticareti tahrip eden krizler, karşısında yapıcı ve bütünleyici korumacı iktisat politikası paketlerini bulurlar. Böyle bir paketin üç ana ayağı kurgulanabilir.

i- Koruma, kalıcı değil geçici niyete ve plana dayanmalıdır.

ii- Eğer mutlaka uygulanacaksa korumacılık, içerik ve doz itibarıyla sert-radikal değil, gevşek-ılımlı özellikte uygulanmalıdır.

iii- Korumacılık ya sadece ihracata ya da sadece ithalata, seçenek olarak da ikisine birden dayanmalıdır. Kabul edilebilir makro ve dış ticaret dengesine yaklaşıldığında korumacılık terk edilmelidir.

4.2. Türkiye Ekonomisi Açısından Kriz Nasıl ‘Teğet’ Geçti? Kriz Sonrası Korumacılık Uygulamaları Ne Anlam İfade Ediyor?

Türkiye, gelişen ve değişen dünyanın bir parçasıdır. Son krizin de gösterdiği gibi, küresel bir kriz, yeni çıkan bir mal gibi, hemen Türkiye pazarına da girmektedir. Korumacılık da öyle! Serbest ticaretin küresel gelişiminde Türkiye önemli bir paydaştır ve ona göre korumacı önlemlere başvuran ülkeleri yakından izlemiştir. Krizin bir ölçüde ‘teğet geçtiği’ Türkiye ekonomisi için liberalizmden korumacılığa geçiş şeklinde bir paradigma kayması, Batı’dakinin aksine, pek belirgin değildir. Ancak Türkiye’nin korumacı ve devletçi politikaları terk etmesi ise tarihsel bir olaydır.

Dünyanın yaşadığı her bir kriz ve krize karşı uygulamaya koyduğu her bir korumacı önlem, Türkiye için bir deneyim olmaktadır. Türkiye de çağdaş dünyada herhangi bir iktisat politikasının çırağı ya da acemisi değildir. Zaten, Wynne ve Kersting’in (2009) de dedikleri gibi, “korumacılık bugün geçmişten daha fazla ustaca ve sık sık *resmi-katı tarifelerden çok, tarife dışı bariyerler kisvesi altında yapılmaktadır.*”

Türkiye, derin 2001 krizinden sonra bankacılık sektöründe ciddi yapısal reformlar yaptığı için bugünkü krizi ‘görece’ rahat atlatmayı başarmıştır. Aksi halde tekrar zombileşmiş bankacılık sürecine girecekti. Finansal krizlerin kötü bir ürününün de “*zombi ekonomi*” (zombie-economy)¹⁰ olduğunu söyleyen Papava (2010: 136), devlet desteği olmaksızın ayakta kalamayacak durumdaki bankaları tanımlayan zombi bankaların yapısına dikkat çekmektedir. ABD’de, krizle birlikte bir yıl içinde kapanan yerel banka sayısının 50’ye yaklaşması, bu zombileşmiş bankacılık yapısını düşündürmektedir. İş olmayan insanlara bile kredi (NINJA loans) verilmesi, bankaların sermaye yeterlilik oranlarını tehdit etmiştir.

Türkiye, kriz öncesinde olduğu gibi sonrasında da sürekli olarak dış ticaret açığı verdi. Tablo 8’de 2000-2010 yılları arasında gerçekleşen ihracat (X), ithalat (M) ve ihracatın ithalatı karşılama oranı (X/M) ile ilgili sayısal gelişmeler yansıtılmaktadır. Buna göre, 2000 yılında yaklaşık 28 milyar dolar olan ihracat 2008’de 132 milyar dolara yükselmiş, kriz sonucunda 102 milyar

---

¹⁰ *Zombi ekonomi* ile anlamdaş diğer olgu “*nekro ekonomi*” (necro-economy), ölümcül yapısına rağmen varlığını sürdüren ekonomi demektir. Papava, ikisinin arasındaki önemli farkın; zombi ekonominin piyasa ekonomisinden türemesi iken, nekro ekonominin ise eski Sovyet tipi kumanda ekonomisi içinde büyümesi olduğunu belirtmektedir.

dolarla düşmüş ve krizin etkilerinin ortadan kalktığı 2011’de 140 milyar dolarla rekor kırmıştır. 2000’de ihracatın iki katı olan ithalatta -2009 hariç- hep yükseliş olmuş ve 2011’de 240 milyar doları aşmıştır. O nedenle, dış ticaret açığı 2000’de 27’den, krizin başladığı 2008’de 70’e ve 2011’de 106 milyar dolara çıkmıştır. X/M ise, incelenen yıllarda, en düşük 51 ile en yüksek 72.5 aralığında gerçekleşmiştir.

Tablo 8: Türkiye’nin Kriz Öncesi ve Sonrası Dış Ticaret Verileri

Yıl	<i>İhracat (X) Milyar \$</i>	<i>Değişim</i>	<i>İthalat (M)</i>	<i>Değişim</i>	<i>Dış Ticaret dengesi</i>	<i>Değişim</i>	<i>X/M Karşılama oranı</i>
2000	27.8	4.5	54.5	34.0	-26.7		51.0
2005	73.5	16.3	116.8	19.7	-43.3		62.9
2007	107.3	25.4	170.0	21.8	-62.8	16.2	63.1
2008	132.0	23.1	202.0	18.8	-69.9	11.4	65.4
2009	102.1	-22.6	140.9	-30.2	-38.8	-44.5	72.5
2010	113.9	11.5	185.5	31.6	-71.6	84.5	61.4
2011	140.0	18.5	240.8	29.8	-100.9		56.0

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri 2011.

Türkiye, ticari ortaklarının aldığı korumacı önlemleri fırsata çevirebilirse, bundan sonra, ihracatının ithalatını karşılama oranını %50’lilerden %80’lere çıkarabilir. Böylece, cari açıkların besleyici kaynaklarından biri olan dış ticaret açıklarını kabul edilebilir sınırlara çekebilir. Ayrıca, reel kur politikasını da gözden geçirerek ve koruma önlemleriyle uyumlaştırarak cari işlemler bilançosundaki açıkların potansiyel kriz riskini en aza indirgeyebilir.

Son olarak, Türkiye, dış ticaret politikasında AB ve ABD’nin yanına “BRICS” (Türkçe karşılığı ile Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) ülkelerini de koyması gerektiğini fark etmeye başlamıştır. Zira Doha Turu sonrası¹¹ ticareti canlandırma gündeminde BRICS gibi gelişen ekonomilerin tavrı belirleyici olacaktır. Çünkü gelişmiş ekonomilerin onlardan habersiz herhangi bir politik karar almaları beklenmemektedir.

¹¹ Doha-sonrasında uluslararası ticarete korumacılığın kabarmasına dikkat çeken bir değerlendirme için bkz. Sally (2008).

5. SONUÇ

İçinde bulunulan “finansallaşma çağı”nda her finansal kriz gibi 2008 krizi de hızlı bir şekilde “küreselleşti.” Benzeri bir küreselleşme durumu, finans krizine karşı bir ara çözüm yöntemi olarak başvurulmuş ve krizden en çok etkilenen dış ticaret mevzilerini ve dolayısıyla yüksek gelirleri tekrar kazanmak için uygulanan korumacı politikalar için de geçerli oldu.

Yeni liberalizmden bir sapmayı fakat yapıcı ve geçici bir sapmayı temsil ettiği iddia edilen korumacılığın, uygulayan ülkeler açısından bir dizi güçlü (G), fırsat (F) yaratıcı, zayıf (Z) ve tehdit (T) oluşturucu yanlarının olduğu sonucuna varılmıştır. Bunlara şu örnekler verilebilir:

G: Korumacılık yapan ülkede *çocuk sanayiler* olası yıkıcı dış rekabete karşı daha rahat *korunmuş olur*; kamu ve özel sektörün ithalata bağlı döviz harcamaları azalır; dış ticaret (ve cari işlemler) açığı kapatılabilir.

F: Korumacılık, tüm yerli sektör ve mallar için değil, seçici ve esnek uygulanabilir; iktisadi milliyetçiliğin gereği olan bazı ihtiyaçların tatmin edilmesine fırsat sağlayabilir.

Z: Korumacılık, en başta, hangi ülkeye karşı uygulanırsa o ülkenin misilleme yapmasına neden olabilir; korumacı yasalar yüzünden hükümetin vergi gelirlerinin artacağı sanılır, oysa hükümetin ithalata yüksek tarife uyguladığını gören ithalatçılar ithalat talebini azaltabilir; sadece “*ulusal malı satın alın*” koşulu ile başlanan korumacılık, yabancılaşma ve/ya ötekileştirme gibi bir zihniyeti tetikleyebilir; makro iktisadi dengesizliklere de yol açabilir.

T: Korumacılık yüzünden talebi katı (inelastik) ürünler artabilir; her ülke korumacılık yaparsa küresel ticaret hacmi daralır; ayrıca serbest ticarete dayalı entegrasyon hareketleri aksayabilir ve dış ticaret açıklarını daha da arttıracak şekilde disiplinsiz kur savaşları hızlanma tehlikesi baş gösterebilir.

Gelinen noktada Salvatore'nin (1993: 4) şu sorusu karşımıza çıkıyor: “*Korumacılık dünya refahını ‘tehdit’ ya da ‘tahdit’ mi eder yoksa onu arttırıp yayar mı?*” Bu soruya yanıt verilirken, krizle bağlantılı olmak üzere iki zıt kuramsal sonuç türetilebilir: İktisadi durgunluğu (recession), korumacılığın hem bir nedeni hem de bir sonucu olarak gören liberal iktisatçılara göre; durgunluktan kurtulmak için korumacılığa başvuran ekonomilerde, bir süre sonra durgunlukla karşılaşabilirler. Yani, durgunluk korumacılığı, korumacılık da durgunluğu beraberinde getirebilir.

21. yüzyılın ilk on yılını geride bırakırken, karşılaştığımız korumacılık bir “*déjà vu*”¹² durumuna işaret etmektedir. Erixon ve Sally (2008: 5), günümüzde son krizden dolayı uygulanan “*emekleyen-yavaşça ilerleyen korumacılık*” (creeping protectionism) önlemlerinin, 1930’lardaki ABD’den Avrupa’ya dek “*sarmalayan-helezonik korumacılık*”tan (spiraling protectionism) ayrı olarak, 1970’lerdekini andırıldığını ve dolayısıyla bir tür “*biz bu filmi daha önce görmüştük, ama nerede/ne zaman*” anlamına da gelebilen bir “*déjà vu*” durumunu hatırlatmaktadır. 1970 ve 80’lerde dillendirilen “yeni korumacılık” şimdi eskidi.

Bu çerçevede, Evenett’in (2010b, 2010c), kriz-korumacılık-istikrar üçgeninde elde ettiği şu bulgusu rehber alınabilir: “*Krizle karşı istikrar sağlandığında korumacılık hemen sona ermemekte; ekonomiler istikrara kavuşunca, korumacılık türleri içinden en iyi olanı değişmemektedir.*”

Bu son krizin etkileri büyük ölçüde bitmiş; patlamış bir volkanın geride bıraktığı külleri ve çöplüğünü nasıl toplayacağımızı düşünürken; dünya, Orta Doğu coğrafyasında yaşanan halk ayaklanmaları sonucu rejim değişikliklerinin olası iktisadi etkilerini hesaplamaya başladı. Yakın zamanda eğer yeni bir küresel kriz yaşanırsa, bu, büyük olasılıkla, dünya enerji (petrol ve su kaynakları) trafiği denilince ilk akla gelen Orta Doğu eksenli olacaktır. ABD başta olmak üzere küresel güçleri yeni ve zor bir ‘*iktisadi-matematik problemi*’ daha beklemektedir. Enerji arzı kıtlığından ya da enerji talebi fazlasından kaynaklanabilecek yeni bir kriz dalgası oluşursa, yine yeni bir korumacılık dalgası başlamayacak mı? Yeni liberal ideolojinin, bir tek kazananı ve bir tek kaybedeni olmayan korumacılığın gölgesinde hangi çözüm formüllerine sığınacağı merak konusudur.

Kısacası, krizlere alışık olan uluslararası konjonktür, bazı ekonomiler için -tekrar- stagflasyon ya da -Friedman’ın deyimlendirmesiyle- “slumpflasyon” riskini yaratacak kadar çeşitli sürprizler yapabilir. Bu durumda, şu soru güncel hale gelmektedir: Dünya yeni bir krize ve yeni bir korumacı sürü psikolojisine hazır mı?

---

¹² Şu anda yaşanan bir olayın daha önceden yaşanmışlık ya da görülen bir yeri daha önceden görmüş olma duygusudur.

KAYNAKÇA

- Aaken, Anne van ve Jürgen Kurtz (2009) "Can International Economic Law Constrain Protectionism?", *The Fateful Allure of Protectionism: Taking Stock for the G8*, S.J. Evenett, B.M.Hoekman-O.Cattaneo (Ed.), WB-CEPR, London, pp.13-4.
- Barkley, Tom (2009), "Protectionism on Rise in 17 of the G20-World Bank Report", *Real Time Economics. Economic insight and analysis from The Wall Street Journal*, 17 March, <http://blogs.wsj.com/economics/2009/03/17/protectionism-on-rise-in-17-of-the-g20-world-bank-report/>
- Bernstein, Ann (2009) "Introductory Remarks, Trade Policy, Protectionism, and the Global Economic Crisis", *Debates and Discussions About Key National Policy Issues*, Centre for Development and Enterprise (CDE), *Conservations Informing South African Policy*, No 3, June.
- Bown, Chad P. (2009), "Protectionism is on the Rise: Antidumping Investigations", *The Collapse of Global Trade, Murky Protectionism, and the Crisis: Recommendations for the G20*, R.Baldwin-S.Evenett (Ed.), CEPR-WB, London, pp.55-7.
- Bussière, Matthieu, Emilia Pérez-Barreiro, Roland Straub ve Daria Taglioni (2010), "Protectionist Responses to the Crises Global Trends and Implications", *The European Central Bank (ECB), Occasional Paper Series*, No 110/May.
- Capling, Ann (2008), "What should World Leaders do to Halt a Resurgence of Protectionism?", *What World Leaders Must Do to Halt the Spread of Protectionism*, R.Baldwin-S.Evenett (Ed.), CEPR, London, pp.15-17.
- Cernat, Lucian ve Sam Laird (2003), "North, South, East, West: What's Best? Modern RTAs and their Implications for the Stability of Trade Policy", *Credit Research Paper*, No. 03/11, Centre for Research in Economic Development and International Trade, University of Nottingham.
- Dadush, Uri (2009), "The Threat of Protectionism During the Financial Crisis", *Carnegie Endowment*, March 12, - Beijing, [http://www.carnegieendowment.org/events/\(5.2.2011\)](http://www.carnegieendowment.org/events/(5.2.2011))
- Diplock, Jane (2010), "Time for a Paradigm Shift in Thinking", *IOSCO Conference*, 10 June, Montreal, <http://www.sec-com.govt.nz/speeches/2010/100610.shtml>.

- Erixon, Fredrik ve Razeen Sally (2008), "1970s Déjà Vu Creeping Protectionism is on the Rise", The Wall Street Journal, Opinion, November 27.
- Erixon, Fredrik ve Razeen Sally (2010), "Trade, Globalization and Emerging Protectionism Since the Crises, ECIPE Working paper, No: 02/2010.
- Evenett, Simon J. (2010a), The State of Protectionism on the Eve of the Seoul G20 Summit, Nov., <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/5753>.
- Evenett, Simon J. (2010b), "Executive Summary", Will Stabilisation Limit Protectionism? The 4th GTA Report A Focus on the Gulf Region, S.J.Evenett (Ed.), CEPR, London.
- Evenett, Simon J. (2010c), "The Global Overview: Has Stabilisation Affected the Landscape of Crisis-Era Protectionism?", Will Stabilisation Limit Protectionism? The 4th GTA Report A Focus on the Gulf Region, S.J.Evenett (Ed.), CEPR, London.
- Fisher, Stanley (2010), "Kur Savaşları Korumacı Ticaret Savaşlarına Yol Açarmı?", Söyleşi: Ü. İzmen, TÜSİAD Görüş Dergisi, Sayı: 65, Aralık.
- Fung, Victor K. (2009), Jobs, Global Trade And The Perils Of Protectionism: The Imperative Of Restoring Confidence, The Collapse Of Global Trade, Murky Protectionism, and The Crisis: Recommendations For The G20, A VoxEU.org Publication, CEPR-WB, London.
- Geest, Willem van der (2009), "The Perils of Protectionism", ITC- International Trade Forum, Issue 1/2009, <http://www.tradeforum.org/>, <http://www.intracen.org/> (20.3.2011)
- Gore, Charles (2000), "The Rise and Fall of the Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries", UNCTAD, Geneva, Vol.28, No.5, Elsevier Science Ltd., www.elsevier.com/locate/worlddev (21.2.2011).
- Hayami, Yujiro (2003), "From the Washington Consensus to the Post-Washington Consensus: Retrospect and Prospect", Asian Development Review, vol. 20, no. 2, pp. 40-65.
- Henn, Christian ve Brad McDonald (2010), "Avoiding Protectionism", IMF-Finance & Development, March, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/03/pdf/henn.pdf> (18.3.2011).
- Haque, M. Shamsul (1999), "The Fate of Sustainable Development Under Neo-liberal Regimes in Developing Countries", International Political Science Review, Vol. 20, No. 2, 197-218.

- Herger, Nils (2009), "Trade Finance and Financial Crises", NCCR International Trade, Working Paper No. 2009/35, August, pp.1-16.
- Hufbauer, Gary Clyde ve Jeffrey J. Schott (2008), "What Should Leaders Do To Stop The Spread Of Protectionism?", What World Leaders Must Do To Halt The Spread Of Protectionism, R.Baldwin-S.Evenett (Ed.), CEPR, London, pp.11-3.
- ICTSD-International Centre for Trade and Sustainable Development (2009), Programme on Agricultural Trade and Sustainable Development, Ensuring Trade Policy Supports Food Security Goals, <http://ictsd.org/downloads/2011/12/ensuring-trade-policy-supports-food-security-goals.pdf> (10.1.2011).
- IORI-HSE & G20 Research Group (2009), "G20 Commitment on "Rejecting Protectionism", Compliance Performance, Report 15 November 2008 – 25 March 2009, Prepared by The International Organizations Research Institute of the State University, Toronto.
- Keidanren, Nippon (2009), "Protectionism is Not the Solution to the Crisis, - Proposal for free Trade and Economy to Restore Market Confidence", March 9, <http://www.keidanren.or.jp/english/policy/2009/020.html>.
- Kelly, Rachel (2010), "Threat Of Protectionist Tendencies To Global Economy Lower Compared To Peak of Recession", Channel Newsasia, 11.
- Kim, Ki Hee ve C.K. Leung (2006), "Protectionism Actually Hurts U.S. Jobs and Economy: An Investigation of Proponents And Opponents", International Business & Economics Research Journal – September , V.5, N.9 .
- Messerlin, Patrick A. (2008), "What Should World Leaders Do to Halt Protectionism From Spreading?", What World Leaders Must Do to Halt The Spread of Protectionism, R. Baldwin-S.Evenett (Ed.), CEPR, London.
- Miller, Vincent H. ve James R. Elwood (1988), "Free Trade or Protectionism? The Case Against Trade Restrictions", International Society for Individual Liberty (ISIL), <http://www.isil.org/resources/lit/free-trade-protectionism.html> (23.2.2011)
- Mimouni, Mondher, Xavier Pichot ve Lionel Fontagne (2008), "Additional Taxes and the Indirect Evidence on Trade Protection", The Global

Enabling Trade Report 2008 http://www.mdgtrade.org/Chap1.3_AdditionalTaxesandtheIndirectEvidenceonTradeProtection.pdf

Nanto, Dick K. (2009), *The Global Financial Crisis: Foreign and Trade Policy Effects*, Coordinator April 7, CRS Report for Congress, pp.1-29, <http://www.fas.org /sgp/crs/misc/R40496.pdf> (4.4.2011)

O'Rourke, Kevin H. (2008), "Engage Multilateral Institutions in Solutions to Today's Problems", *What World Leaders Must Do To Halt The Spread of Protectionism*, R.Baldwin-S.Evenett (Ed.), CEPR, London, pp.55-57.

Papava, Vladimer (2010), "Economy of Post-Communist Capitalism Under The Financial Crisis", *Studies in Economics And Finance*, Vol. 27 No. 2.

Ping, Li (2009), "Is Protectionism a Threat to the World Economy?", *Economic Observer*, February 23, <http://www.eeo.com.cn/ens/> (20.2.2011).

Pettis, Michael (2009), "Protectionism is Gaining Currency – Competitive Devaluations Threaten a Trade War" , *Financial Times*, December 1, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/24b5c0c6-dead-11de-adff-00144feab49a.html#axzz1qKVxl4as> (9.3.2011)

Porter, Jim (2009), "Crisis Of Capitalism: The Sirens of Protectionism", *International Viewpoint-News And Analysis From The 4th International*, V Online Magazine: IV409 – February, <http://www.internationalviewpoint.org/Spip.Php?Article1607> (3.3.2011).

Rönnbäck, Klas (2006), "Flexibility And Protectionism: Swedish Trade in Sugar During The Early Modern Era", *Göteborg Papers in Economic History*, No. 4. June, pp.1-16, www.econhist.gu.se. (15.1.2011)

Sally, Razeen (2008), "After Doha: Protectionism Creep", *Fare Astern Economic Review*, <http://www.ecipe.org/archived-news/files/Sally.pdf>

Sally, Razeen (2009), "Introduction Trade Libealization in the Twenty-Firs Century", in *The Political Economy of Trade Reform in Emerging Markets: Crisis or Opportunity?*, P.Draper-P.Alves-R. Sally (Ed.), Edward Elgar Publishing, Massachusetts, pp.1-32.

Sally, Razeen (2010), "International Trade and Emerging Protectionism Since The Crisis", *The European Centre For International Political Economy (ECIPE)*, Jan.26, <http://www.ecipe.org/blog/international-trade-and-emerging-protectionism-since-the-crisis> (19.3.2011).

- Salvatore, Dominick (1993), *Protectionism and World Welfare: Introduction, Protectionism and World Welfare*, Cambridge University Press.
- Schooner, Steven L. ve Christopher R. Yukins (2009), "Public Procurement: Focus On People, Value For Money And Systemic Integrity, Not Protectionism", *The Collapse of Global Trade, Murky Protectionism, and The Crisis: Recommendations For The G20*, R.Baldwin-S.Evenett (Ed.), CEPR-WB, London, pp.87-92.
- Singh, Karan (2010), "The Perils of Protectionism", *Foresight*, <http://www.foresightproject.net/publications/> (18.3.2011)
- Soesastro, Hadi (2008), "What should world leaders do to halt protectionism from Spreading?", *What World Leaders Must Do to Halt the Spread of Protectionism*, R. Baldwin-S.Evenett, CEPR, London, pp.3-5.
- Spence, Michael (2008), "Agenda For The Next Few Months", *What G20 Leaders Must Do To Stabilise Our Economy And Fix The Financial System*, A Voxeu.Org Publication Edited By Barry Eichengreen And Richard Baldwin, Centre For Economic Policy Research, pp.11-4.
- Stiglitz, Joseph E. (2009), "A Globally Co-ordinated Stimulus Package Needed", *Gulf Times*, New York, April 12, http://www.gulftimes.com/site/topics/article.asp?cu_no=2&item_no=284199&version=1&template_id=46&parent_id=26, (12.3.2011)
- Stiglitz, Joseph E. (2010), "No Time for a Trade War", June 4, <http://www.project-syndicate.org/commentary/stiglitz124/English>, (6.3.2011)
- TÜİK (2011), *Dış Ticaret İstatistikleri*, Aralık.
- Universia-Knowledge@Wharton (2009), *Trade Wars: Will Protectionism Win out over Recovery?*, Feb 25, <http://www.wharton.universia.net/index.cfm?fa=printArticle&ID=1667&language=English> (21.2.2011).
- Weidenbaum, Murray L.(1983-84), "The High Cost Of Protectionism", *The Cato Journal An Interdisciplinary Journal of Public Policy Analysis*, Vol.3, No.3, <http://www.cato.org/pubs/journal/cj3n3/cj3n3-9.pdf>
- Wynne, Mark A. ve Erasmus K. Kersting (2009), "Trade, Globalization and the Financial Crisis", *Economic Letter*, Federal Reserve Bank of Dallas, Vol. 4, No. 8, November, Federal Reserve Bank of Dallas.